TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNDEKİ HAKSIZ ŞARTLARIN BAĞLAYICILIĞI

BINDING OF UNFAIR PROVISIONS IN CONSUMER CONTRACTS

Mustafa ŞEN*

ÖZ

Ticari ilişkiler bakımından genellikle zayıf konumda bulunan tüketicilerin, mağduriyet yaşamamaları adına ilgili tüm mekanizmalar ve özellikle kanun koyucu tarafından korunması gerekmektedir. Bu nedenle tüketici sözleşmelerinde yer alması muhtemel haksız şartlarla ilgili olarak son yıllarda, yürürlükteki mevzuatımız kapsamında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu gelişmeler tüketici sözleşmelerindeki şartların haksız olup olmadığına ilişkin objektif kriterler getirmiş ve haksız şartların varlığı halinde sözleşmelerin hükümsüzlüğü konusunda ayrıntılı düzenlemeler tanzim edilmiştir. Haksız şartların tüketici sözleşmelerine etkisi ve haksız şart olarak sayılan durumlar, yapılan düzenlemeler kapsamında madde metinlerinde yerlerini almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Tüketici Sözleşmeleri, Haksız Şart, Hükümsüzlük, Standart Sözleşme.

ABSTRACT

In terms of commercial relations, consumers, who are generally in a weak position, need to be protected by all relevant mechanisms and especially by the legislator in order to avoid victimization. Therefore, in recent years, significant developments have been made within the scope of our current legislation regarding the unfair terms that are likely to be included in consumer contracts. These developments have set objective criteria for the unfairness of the provisions in consumer contracts and have provided detailed arrangements for the nullity of contracts in case of unfair circumstances. The effects of unfair provisions on consumer contracts and the provisions which are considered to be unfair have taken place in the texts of the articles within the regulations.

Keywords: Consumer contracts, unfair provision , ınvalidity, standard contract

* Mali Hizmetler Uzmanı

M.G.T.: ***23.02.2018*** */ M.K.T.:* ***16.03.2018***

1- GİRİŞ

Türk Hukuku açısından tüketici sözleşmelerindeki haksız şartlar meselesi 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda bağımsız olarak düzenlenmiş ve yine Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle haksız şartlara ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Haksız şartlar tüketici sözleşmelerinde zayıf durumda bulunan tüketici tarafının mağduriyetine neden olmakta ve bu husus uyarınca tüketicilerin korunmasına yönelik düzenlemeler yasal metinlerle güvence altına alınmaktadır.

Tüketici sözleşmelerindeki haksız şartlar günlük ticari yaşamda tüketiciler açısından sıkça karşılaşılan bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle yazımız içerisinde tüketici sözleşmelerinde yer alması muhtemel haksız şartların bağlayıcılığı ve geçerliliği konusu üzerinde açıklamalar yapılacaktır.

2- TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ KAVRAMI

Tüketici sözleşmesi, tüketici ile sözleşmeyi düzenleyen arasında kurulan yazılı ve sözlü her türlü irade olarak tanımlanır. Başka bir tanımlamaya göre tüketici sözleşmeleri, (kural olarak) girişimciler (müteşebbisler) ile gerçek ya da tüzel kişi tüketiciler arasında gerçekleştirilen ve girişimcilerin kendi işletmesel faaliyetleri çerçevesinde, tüketicilerin nihai özel (ticari, mesleki ya da işletmesiyle ilgili olmayan) ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir malın mülkiyetini veya kullanım hakkını devretmeyi ya da hizmetin sağlanmasını, tüketicilerin ise bir bedel ödemeyi yükümlendikleri sözleşmelerdir.[1]

Esasen sözleşmeler, günlük hayatımızda önemli bir yer tutmakta, taraflar arasında karşılıklı hak ve sorumlulukları belirlemektedir. Bu doğrultuda sözleşmenin tanımını yapmaya çalışılırsak; sözleşmeyi, tarafların belirli bir hukuki sonuca, bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurmaya, değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarından oluşan iki veya çok taraflı hukuki işlem olarak ifade etmek mümkündür.[2]

İrade özerkliği ilkesinin sözleşmeler açısından uzantısını, sözleşme özgürlüğü teşkil eder. Buna göre, kişiler özgürce istedikleri türde bir sözleşmenin tarafı olabilir, bu sözleşmeyi istedikleri gibi sona erdirebilir.[3]

Tüketici sözleşmeleri, adi sözleşmeler, ticari sözleşmeler gibi bir üst kavramı ifade etmektedirler. Dolayısı ile bünyesinde satım, kira, istisna gibi isimli sözleşmeleri taşıyabileceği gibi, isimsiz sözleşmeleri de taşıyabilir. Bu konuda mutlak bir özgürlük vardır. Sınırlama, sözleşmenin konusuyla ilgilidir. Yalnızca büyük çoğunlukla taşınır mallar ve hizmetler hakkında bir tüketici sözleşmesi kurulmaktadır.[4]

Genel olarak tüketici sözleşmelerinin ayırt edici özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- Tüketici sözleşmeleri mal ve hizmet arzına yönelik sözleşmelerdir.
- Tüketici sözleşmelerinde mal ya da hizmetlerin tüketici tarafından ticari ve mesleki amaçlarla değil özel amaçlara yönelik olarak elde edildiği sözleşmelerdir.
- Tüketici sözleşmeleri ivazlı sözleşmelerdir.
- Tüketici sözleşmelerinin tarafları tüketici ve müteşebbistir.

---

[1] Hasan Seçkin Ozanoğlu, (2001), Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı), Ankara Barosu Dergisi, Sayı:38, s.65.

[2] Fikret Eren, (2013), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15.Bası, Ankara, s.200.

[3] Ahmet Kılıçoğlu, (2010), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 13. Bası, Ankara, s. 65.

[4] Seda Kara Kılıçarslan, (2015), Tüketici Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü, Hacettepe HFD, 5(2), s.188.

3- HAKSIZ ŞARTLAR KAVRAMI

"Haksız şartlar" terimi ise ilk olarak tüketici sözleşmelerinde yer alan kötüye kullanılabilir kayıtlara karşı tüketicinin korunması amacıyla Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilen 5 Nisan 1993 tarih, 93/13 sayılı Tüketici Sözleşmelerinde Kötüye Kullanılabilir Kayıtlar Hakkında Yönergede kullanılmıştır. Ülkemizde ise tüketicinin haksız şartlara karşı korunmasıyla ilgili ilk somut düzenleme, 2003 yılında, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 6'ncı maddesinin, 4822 sayılı Kanunla değiştirilmesiyle olmuştur. En son ise 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Kanunun 5'inci maddesinde düzenlenmiştir.[5]

Anılan maddeye göre haksız şart; tüketiciyle müzakere edilmeden sözleşmeye dâhil edilen ve tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme şartlarıdır. Bu açıdan, bir sözleşme şartının haksız sayılabilmesi için, tek taraflı olarak sözleşmeye konulması, tarafların hak ve yükümlülüklerinin tüketici aleyhine dengesizliğe sebebiyet vermesi ve bu durumun dürüstlük kurallarına aykırılık oluşturması gerekir. Haksız şarttan söz edebilmek için bu unsurlar birlikte gerçekleşmelidir.[6]

Anılan Kanun hükmünden hareketle bir sözleşme şartının haksız şart olup olmadığı değerlendirilirken, öncelikle sözleşme hazırlanırken sözleşme şartlarının tüketiciyle müzakere edilip edilmediğine bakılır. Eğer bir sözleşme şartı önceden hazırlanmışsa ve özellikle standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesi sonucunda sözleşmenin standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmında haksız şartlara ilişkin değerlendirme yapılmasına engel teşkil etmeyecektir.[7]

Öte yandan, 17.06.2014 tarihli Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelikte, tüketici ile kurulan sözleşmelerde yer alan haksız şartların tespitine ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek üzere yürürlüğe girmiş ve bu kapsamda söz konusu yönetmelik haksız şartı, "**tüketiciyle müzakere edilmeden sözleşmeye** dâhil edilen ve tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme şartlar" şeklinde tanımlamıştır.

Bu kapsamda haksız şartların unsurları;[8]

- Tüketici ile müzakere edilmemesi,
- Dürüstlük kuralına aykırı olarak, tüketici aleyhine dengesizlik oluşturmasıdır.

4- TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNDE YER ALAN HAKSIZ ŞARTLARIN BAĞLAYICILIĞI

Bilindiği üzere özel hukuk alanında sözleşme serbestisi ilkesi geçerlidir. Bahse konu ilke, kapitalist ekonomik işleyişte, güçlü sermaye gruplarının hakimiyeti karşısında iradesini sağlıklı şekilde

---

[5] Süleyman Topak, (2016), Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartların Bağlayıcı Olmamasının Sonuçları, TBB Dergisi, Sayı:122, s.282-283.

[6] İ. Yılmaz Aslan, (2014), Tüketici Hukuku Dersleri, 5. Baskı, Bursa, s.163.

[7] Salih Usta, (2016), Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartların Hükümsüzlüğü, Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos Sayısı, s.120.

[8] Süleyman Topak, a.g.m., s.286.

ortaya koyamayan, hatta içinde bulunduğu koşullar gereği sağlıklı bir irade oluşturamayan bireyleri koruyamamıştır.[9] Bu durum haksız şartların sözleşme metinlerine girmesine ve nihayetinde tüketicilerin mağduriyetine yol açmıştır.

Bu nedenle kanun koyucu, 6502 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin ikinci fıkrasında, "Tüketiciyle akdedilen sözleşmelerde yer alan haksız şartlar kesin olarak hükümsüzdür" hükmüne yer vermek suretiyle sözleşmelerde yer alan haksız şartların bağlayıcı olmadığını kesin bir dille ifade etmiştir.

Anılan fıkranın devamında ise "sözleşmenin haksız şartlar dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Bu durumda sözleşmeyi düzenleyen, kesin olarak hükümsüz sayılan şartlar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez" cümlesine yer verilmiştir. Bu açıdan sözleşme, her halükarda haksız olduğu saptanan ve hükümsüzlük yaptırımına tabi olan şartlar olmaksızın geçerliliğini korur. Sözleşmeyi düzenleyen, haksız şart olarak değerlendirilen şartlar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez. Bu ve benzeri şekillerde birçok hükmü haksız şart olarak değerlendirilebilecek sözleşmelerin haksız şart sayılabilecek hükümlerinin hükümsüzlüğünün tespiti gerekmektedir.[10]

6502 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin üçüncü fıkrası ile bahse konu yönetmeliğin 5 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları benzer hükümleri içermektedir. Buna göre; "Bir sözleşme şartı önceden hazırlanmış ve standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Sözleşmeyi düzenleyen, bir standart şartın münferiden müzakere edildiğini iddia ediyorsa bunu ispatla yükümlüdür. Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına bu maddenin uygulanmasını engellemez." Hükümden anlaşılacağı üzere, sözleşmenin bütün olarak yorumlanması sonucunda, standart sözleşme niteliğinde olduğu anlaşılırsa, bir kaydın belirli unsurlarının veya sözleşmenin münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, bu sözleşmenin müzakere edilmeyen kayıtları açısından, haksız şart hükümlerinin uygulanmasını engellemeyecektir. Ayrıca standart sözleşmede yer alan önceden hazırlanmış olan hükümlerin tüketici ile müzakere edilmediği karinesi getirilmiş olup, standart sözleşmenin bazı hükümlerinin müzakere edilmesinin onu standart sözleşme olmaktan çıkarmayacağı ve girişimcinin, standart sözleşmede yer alan kaydın münferiden tartışıldığını ileri sürmesi halinde, bunu ispat yükünün de kendisine ait olacağı kabul edilmiştir.[11]

Öte yandan Öcal'a göre, anılan fıkralar içerisinde sadece "standart sözleşme" ifadesinin kullanılması yerinde olmamıştır. Çünkü uygulamada yalnızca standart sözleşmeler bakımından geçerli olacağı ve diğer sözleşmelerin kapsam dışında kalabileceği tehlikesi ortaya çıkmıştır. Oysa bir sözleşmenin tamamı genel işlem koşulu niteliğinde hükümlerden oluşmayıp, kısmen genel işlem koşullarını içerse bile, Kanun hükmünün bu koşulların denetimi bakımından uygulanması gerekir.[12]

---

[9] Umut Yeniocak, (2013), Borçlar Kanunu'na Göre Genel İşlem Şartlarının Yargısal Denetimi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, Sayı:107, s.76.

[10] Salih Usta, a.g.m., s.121.

[11] Süleyman Topak, a.g.m., s.288.

[12] Şebnem Akipek Öcal, (2015), Hukukumuzda Haksız Şartlar ve Sonuçları, YÜHFD Cilt: XII Sayı: 2, s.209.

4.1- Haksız Şartların Değerlendirilmesi

Haksız şartların değerlendirilmesi 6502 sayılı Kanunun 5 inci maddesi kapsamında ve anılan yönetmeliğin "haksız şartların değerlendirilmesi" başlıklı 6 ncı maddesinde hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenlemelere göre, "bir sözleşme şartının haksızlığı; sözleşme konusu mal veya hizmetin niteliği, sözleşmenin kuruluşunda var olan şartlar ve sözleşmenin diğer hükümleri veya haksız şartın ilgili olduğu diğer bir sözleşmenin hükümleri de dikkate alınmak suretiyle sözleşmenin kuruluş anına göre belirlenir. Sözleşme şartlarının haksızlığının takdirinde, bu şartların açık ve anlaşılır bir dille yazılmış olması kaydıyla, hem sözleşmeden doğan asli edim yükümlülükleri arasındaki hem de mal veya hizmetin piyasa değeri ile sözleşmede belirlenen fiyatı arasındaki dengeye ilişkin bir değerlendirme yapılamaz."

Değerlendirme yapılırken sözleşmede taraflar arası dengesizlik bulunup bulunmadığı, sözleşmenin kuruluş anına göre belirlenir. Kuruluş anından sonra ortaya çıkan bir dengesizlik olması halinde, söz konusu dengesizlik yürürlükteki mevzuat kapsamında değil, şartların gerçekleşmesi halinde işlem temelinin çökmesi kapsamında değerlendirilmelidir.[13]

Öte yandan, 6502 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin dördüncü fıkrası ve ilgili yönetmeliğin 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrası, "sözleşme şartlarının yazılı olması halinde, tüketicinin anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dilin kullanılmış olması gerekir. Sözleşmede yer alan bir hükmün açık ve anlaşılır olmaması veya birden çok anlama gelmesi hâlinde; bu hüküm, tüketicinin lehine yorumlanır" hükmünü amirdir. Bu hükümden tüketici sözleşmelerinin yazılı olması durumunda sözleşmelerde açık ve anlaşılır bir dilin kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır. Yazılı kurulan standart sözleşmelerde sık sık karşılaşılan bir sorun, sözleşme şartlarının son derece ayrıntılı, karmaşık ve bir anlam verilemeyecek şekilde kaleme alınmalarıdır. Adeta anlaşılmamak amacıyla yazılan bu türden sözleşme şartları da haksız sayılır ve 6502 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca hükümsüzlük yaptırımına tabidir. Sözleşme şartlarının yazılı olması halinde tüketicinin anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dilin kullanılmış olması, yani saydamlık ilkesine uygun kaleme alınmış olmaları şarttır.[14]

4.2- Haksız Şartların Sözleşmeye Etkisi

Tüketici sözleşmelerinde yer alan haksız şartların hükümsüzlüğü kesin bir dille ifade edilmiştir. 6502 sayılı Kanunun 5 inci fıkrasının ikinci maddesi ve ilgili yönetmeliğin 7 nci maddesinde bu husus ifade edilmiştir. Anılan yönetmelik maddesinin devamında "Ancak sözleşmenin haksız şartlar dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Bu durumda sözleşmeyi düzenleyen, kesin olarak hükümsüz sayılan şartlar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez" hükmü yer almıştır.

Buna göre tüketici sözleşmelerindeki haksız şartların bulunması halinde bu haksız şartlar kesin olarak hükümsüz sayılacaktır. Bu hükümsüzlük hali ise kısmi hükümsüzlüktür. Zira gerek Kanun gerekse yönetmelik maddesinde sözleşmenin, haksız şartlar dışındaki hükümlerinin geçerliliğini

---

[13] Leyla Orak Çelikboya, (2014), Tüketici Sözleşmelerinde Haksız Şartlar, http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/tuketici-sozlesmelerinde-haksiz-sartlar/

[14] Salih Usta, a.g.m., s.125.

koruyacağı belirtilmiştir. Burada 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 27 nci madde[15] anlamında bir kısmi hükümsüzlük hali mevcuttur. Fakat 6502 sayılı Kanunun gerekçesinde de belirtildiği gibi, burada 6098 sayılı Kanunun 27'nci madde düzenlemesinden farklı olarak, sözleşmenin geri kalanının ayakta tutulması, tarafların bu konuda farazi iradelerine göre tayin edilmez. Sözleşme, her halükarda bu şartlar olmaksızın geçerliliğini koruyacaktır.[16]

Bununla birlikte doktrinde tüketicinin bu hususu ileri sürmesinin olanaklı olduğu ileri sürülmektedir. Zira bu görüşü savunanlara göre tek taraflı hükümsüzlük görüşünün sonucu olarak, tüketici, zor bir ihtimal de olsa, kesin olarak hükümsüz sayılan şartlar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu veya 6502 ve 6098 sayılı Kanunlarda yer alan söz konusu hükümler sadece "sözleşmeyi düzenleyen" için getirilen yasak nedeniyle ileri sürebilir.[17]

4.3- Haksız Sözleşme Şartı Sayılan Durumlar

Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmeliğinin ekinde hangi şartların haksız şart olarak sayılması gerektiği belirtilmiştir. Bunlar ekteki haliyle aynen şu şekildedir;

a) Sözleşmeyi düzenleyenin bir fiili veya ihmali nedeniyle, tüketicinin hayatını kaybetmesi, yaralanması veya maddi zarara uğraması halinde, sözleşmeyi düzenleyenin yasal sorumluluğunu kaldıran veya sınırlayan şartlar,
b) Sözleşmeyi düzenleyenin, sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerinden herhangi birini tamamen veya kısmen ifa etmemesi veya ayıplı ifa etmesi halinde, tüketicinin herhangi bir alacağını sözleşmeyi düzenleyene karşı var olan bir borcuyla takas etme hakkı dâhil, sözleşmeyi düzenleyene veya bir üçüncü şahsa yöneltebileceği yasal haklarını ortadan kaldıran ya da ölçüsüz şekilde sınırlayan şartlar,
c) Sözleşmeyi düzenleyenin, sadece kendisi tarafından belirlenen koşullarda edimini ifa edeceği, buna karşılık tüketicinin her hâlde ifa ile yükümlü tutulduğu şartlar,
ç) Tüketicinin sözleşmeyi kurmaktan veya ifa etmekten vazgeçmesi hallerinde sözleşmeyi düzenleyene tüketicinin kendisine ödediği bedeli muhafaza etme hakkı tanıyan, ancak sözleşmeyi düzenleyenin aynı türden davranışları için tüketiciye benzer bir tazminat hakkı tanımayan şartlar,
d) Yükümlülüklerini yerine getirmeyen tüketicinin, orantısız biçimde yüksek bir tazminat ödemesini gerektiren şartlar,
e) Sözleşmeyi düzenleyene, sözleşmeyi keyfi bir şekilde fesh etme hakkı tanıyan ancak tüketiciye aynı hakkı vermeyen şartlar ile sözleşmeyi düzenleyenin fesih hakkını kullanmasına rağmen, henüz ifa etmediği edimler karşılığında almış olduklarını muhafaza etme hakkı veren şartlar,

---

[15] MADDE 27- Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.
Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin olarak hükümsüz olur.

[16] Süleyman Topak, a.g.m., s.308.

[17] Süleyman Topak, a.g.m., s.308-309.

f) Sözleşmeyi düzenleyene, haklı sebeplerin var olduğu durumlar hariç olmak üzere, belirsiz süreli bir sözleşmeyi makul bir bildirimde bulunmaksızın ve süre tanımaksızın fesh etme hakkı tanıyan şartlar,
g) Belirli süreli sözleşmelerde, sözleşmenin belirlenen süre kadar uzayacağına ilişkin konulan şartlar,
ğ) Tüketicinin, sözleşmenin kurulmasından önce fiilen bilgi sahibi olamayacağı sözleşme şartlarını, geri dönülemez bir şekilde kabul ettiğini öngören şartlar,
h) Sözleşmeyi düzenleyenin sözleşme şartlarını, sözleşmede belirtilen haklı bir sebep olmaksızın tek taraflı olarak değiştirmesine imkân veren şartlar,
ı) Sözleşmeyi düzenleyenin, sözleşme konusu mal veya hizmetin niteliklerini tek taraflı olarak ve haklı bir sebep olmaksızın değiştirebileceğine ilişkin şartlar,
i) Sözleşmeyi düzenleyenin mal veya hizmetin bedelini, ifa anında tespit edebileceğini veya yükseltebileceğini öngören ve nihai bedelin, sözleşmenin kurulması anında tespit edilen bedele nazaran çok yüksek olması halinde, tüketiciye sözleşmeden dönme hakkı tanımayan şartlar,
j) Sözleşmeyi düzenleyene, mal veya hizmetin sözleşme koşullarına uygun olup olmadığını tespit etme hakkı veren veya bir sözleşme şartının nasıl yorumlanacağı konusunda münhasır yetki veren şartlar,
k) Sözleşmeyi düzenleyen adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler tarafından verilen taahhütleri yerine getirme yükümlülüğünü sınırlandıran veya bu yükümlülüğü belli bir şekil şartına uyulmuş olmasına bağlayan şartlar,
l) Sözleşmeyi düzenleyenin yükümlülüklerini yerine getirmemesine rağmen tüketicinin bütün yükümlülüklerini yerine getirmesini zorunlu kılan şartlar,
m) Sözleşmeyi düzenleyene, tüketicinin sahip olduğu teminatların azaltılmasına neden olabilecek şekilde, sözleşme kapsamındaki hak ve yükümlülüklerini, tüketicinin onayı alınmaksızın devretme imkânı veren şartlar,
n) Tüketicinin özellikle, hukuki düzenlemelerde öngörülmemiş bir hakeme müracaatını öngörmek, gösterebileceği delilleri ölçüsüz derecede sınırlandırmak veya mevcut hukuki düzen uyarınca diğer tarafta olan ispat külfetini tüketiciye yüklemek suretiyle tüketicinin mahkemeye gitme veya başka başvuru yollarını kullanma imkânını ortadan kaldıran veya sınırlandıran şartlar.

Bununla beraber, yönetmelikte sayılan haksız şartlar bu sayılanlarla sınırlı değildir. Her somut duruma göre sözleşmede bulunan şartların haksız şart olup olmadığı hâkim tarafından ayrıca değerlendirilmedir.[18]

5- SONUÇ

Tüketici sözleşmeleri, günlük hayatımızda önemli bir yer tutmakta, taraflar arasında karşılıklı hak ve sorumlulukları belirlemektedir. Bu sözleşmelere hâkim, sözleşme serbestisi ilkesi, kapitalist ekonomik işleyişte, güçlü sermaye gruplarının hâkimiyeti karşısında iradesini sağlıklı şekilde ortaya koyamayan, hatta içinde bulunduğu koşullar gereği sağlıklı bir irade oluşturamayan bireyleri koru-

[18] Süleyman Topak, a.g.m., s.294-295.

yamamıştır. Bu durum haksız şartların sözleşme metinlerine girmesine ve nihayetinde tüketicilerin mağduriyetine yol açmıştır.

Bir sözleşme şartının haksız şart olup olmadığı değerlendirilirken, öncelikle sözleşme hazırlanırken sözleşme şartlarının tüketiciyle müzakere edilip edilmediğine bakılır. Eğer bir sözleşme şartı önceden hazırlanmışsa ve özellikle standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Kuruluş anından sonra ortaya çıkan bir dengesizlik olması halinde, söz konusu dengesizlik yürürlükteki mevzuat kapsamında değil, şartların gerçekleşmesi halinde işlem temelinin çökmesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Tüketici sözleşmelerinde yer alan haksız şartların hükümsüzlüğü yürürlükteki mevzuatta kesin bir dille ifade edilmiştir. Bu hükümsüzlük hali ise kısmi hükümsüzlüktür. Zira yürürlükteki mevzuat sözleşmenin, haksız şartlar dışındaki hükümlerinin geçerliliğini koruyacağını belirtilmiştir. Bu kapsamda, birçok hükmü haksız şart olarak değerlendirilebilecek sözleşmelerin haksız şart sayılabilecek hükümlerinin hükümsüzlüğünün tespiti gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKİPEK ÖCAL, Ş. (2015), Hukukumuzda Haksız Şartlar ve Sonuçları, YÜHFD Cilt: XII Sayı: 2.
- ASLAN, İ. Y. (2014), Tüketici Hukuku Dersleri, 5. Baskı, Bursa.
- EREN, F. (2013), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15.Bası, Ankara.
- KARA KILIÇARSLAN, S. (2015), Tüketici Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü, Hacettepe HFD, 5(2).
- KILIÇOĞLU, A. (2010), Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 13. Bası, Ankara.
- ORAK ÇELİKBOYA, L. (2014), Tüketici Sözleşmelerinde Haksız Şartlar, http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/tuketici-sozlesmelerinde-haksiz-sartlar/
- OZANOĞLU, H. S. (2001), Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı), Ankara Barosu Dergisi, Sayı:38.
- TOPAK, S. (2016), Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartların Bağlayıcı Olmamasının Sonuçları, TBB Dergisi, Sayı:122.
- USTA, S. (2016), Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartların Hükümsüzlüğü, Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos Sayısı.
- YENİOCAK, U. (2013), Borçlar Kanunu'na Göre Genel İşlem Şartlarının Yargısal Denetimi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, Sayı:107.